

На дні

Автор:

Іван Франко

На дні

Іван Якович Франко

Іван Франко

НА ДНІ

I

З полудня одної хорошої, весняної неділі здивувалися дуже два поліціяни, що сиділи в «стражниці» дрогобицької комуни. До стражниці приведено якогось панка, молодого ще, середнього росту, в запарошенім, але досить поряднім уборі.

— А сей відки? — спитав капрал і змірив молодого чоловіка від ніг до голови осовілими від напиту очима.

— Староство прислало, має йти «на цюпас», — відповів поліціян, що припровадив панка.

— М-м-м, — замичав капрал і встромив очі в стоячий перед ним таріль, з останками м'яса та салати, а відтак підвів їх трохи, щоб полюбуватися повною «гальбою» пива, ждучою своєї черги.

Поліціян тимчасом видобув з-за пазухи письмо і подав капралові. Се був засуд староства. Капрал узяв письмо до рук, розвернув, поглянув сюди й туди і почав слезувати назву приведеного цюпасника, але, не можучи, мабуть, швидко впоратись з тою роботою, запитав його самого:

— А як ся пан називає?

— Андрій Темера.

— А відки?

— З Тернополя.

— З Тернополя? Гм! А чого ж то пана сюди занесло аж з Тернополя? Га?

Темера немов і не чув того питання, — стояв та й роззирався по стражниці. Свій капелюх і пальто він положив на кріслі.

— За чим пан ту приїхав? — спитав другий раз капрал погрізно.

Темера спокійним і твердим голосом відповів:

— Менша о то.

Капрал витріщив и на нього очі, — далі поміркувався.

— Але не менша, прошу відповідати на мое питання!

— Не до вас належить мене о то випитувати.

Капрал почервонів зо злості, але прикусив зуби.

— Ов, мудрі ви, паночку, най ся преч каже! А що ви за реміслом балуете?

— То вже моя річ, — відказав Темера і почав ходити по стражниці та позирати крізь вікна на гімназійний огород, залитий зеленню всякої деревини. По

кручених стежках огорода ходили в празничнім строю люди всяких станів, а всі веселі, свобідні... Відтам чути було й дитячий дзвінкий сміх, і жіночі срібні голоси, і якесь любе шептання з-посеред потопа листя, з-посеред шуму та шелесту живої, буйної ростиности. Хмарка жалю і смутку пробігла по вродливім, молодім лиці Андрія, якась тривожна думка защеміла в його серці, його уста дрогнули судорожно, а очі так і впилися в те зелене озеро, розкішно дишучи в яркім сонячнім промінню.

— Ов, паночку, дуже ви, бачу, премудрі, а такі молоді, — говорив капрал, гнучи в собі злість, і спорожнив півгальби пива. — То недобре, як хто завчасу так змудріє, недовго такому й жити на світі. Ну, але, може, тепер ваша ласка загостити до нашої «салі». Ми ту для таких мудрих панів маємо осібну салю, пишну салю, ха, ха, ха!

Темера швидко обернувся. На його лиці видний був неспокій.

— А пан інспектор швидко прийде? — запитав.

— О, швидко, — відповів насмішливо капрал.

— То, може би, я до того часу міг ту перечекати? — сказав Темера, незважаючи на тон, яким капрал сказав те «швидко».

— Е, то все одно, чи ту, чи там, — відповів капрал, — тільки що там безпечніше, та й там ваше, паночку, належне місце. Ану, будьте ласкаві, потрудитися.

— Але я би просив мене ту лишити, сли можна, — просився Темера.

— Не можна, паночку, не можна, — солодив капрал, рад, що може відплатитися непокірному.

— Пане капрал, — вмішався поліціян, що досі сидів мовчки коло стола, — та там тісно, вісім душ!... Може би, того пана туй лишити, заки пан вахмістр прийде.

— Га, що? — гаркнув капрал. — Вісім душ! А мене то що обходить! Попри вісім і дев'ята влізся. А врешті, як хочеш, то най лишиться й ту, але на твою відповідь!

— На мою? А я що таке? Як же я можу брати арештанта на свою відповідь.

— Ну, коли не можеш, то не тикай же свого рила там, де тя не просять, — відрізав капрал, узяв з клинка ключ і пішов наперед. Темера взяв свій капелюх і пальто і пішов за ним.

Сіни були невеликі і вели з одного боку на довгий, тербовельськими плитами мощений ганок, а з другого на коритар. Зверху лилося ясне сонячне світло і досягало аж до коритарного порога. В коритарі не було нікого. Стіни чисті, помальовані, підлога камінна, стеля легка, не склеплена, чисто вибілена — все те надавало тому тісному і не дуже довгому, видному коритареві досить свобідний, привітний вигляд. Ідучи попри ті стіни, розмальовані в зелені квіти та орнаменти, нікому, певно, й на думку не прийшло, щоб за ними могло критися щось погане, щось якраз протилежне сьому виглядові, щось зовсім суперечне з усякими поняттями людськими про людське житло. Тож і наш Темера ступав за капралом спокійний, задуманий трохи, але не о своїй теперішній долі, а о якихось далеких, кращих пробутих хвилях.

Один ступінь від порога капрал зупинився і задзеленькотів невеличкою залізною колодкою, що телімбалася при малих букових, вимитих і зовсім майже неокваних дверях. Він довгий час термосив нею, заким уткнув ключ у дірку. Зацигикав ключ якимось смішним, веселим скреготом, брязнула колодка, відхилилися двері, відступився капрал, а беручи за плече Темеру і попихаючи його наперед себе, сказав з п'яною насмішкою:

— Ну, прошу, прошу!

II

Темера зразу став у дверях, немов остовпілий. Густий сумерек смолою вдарив його в очі і на хвилю осліпив їх доразу. Йому мигнула по голові думка, що оце перед ним нараз відчинився вхід до якогось таємного льоху підземного, про які він читав у давніх повістях. Внутрі тої темної печери він наразі не міг доглянути нікого і нічого. Щось немов міцна, невидима рука вхопила його за груди і сперла на порозі, не пускаючи досередини. Але видима рука капрала була, видкося, міцніша і пхнула його досередини, а відтак зачинила за ним двері темної западні.

Він стояв коло дверей і обзирався довкола, слухав, чи не почує голосу людського, але не чув нічого. Аж по якімось часі око його натільки привикло до сумерку і натужилось, що міг докладніше розглянути своє нове мешкання. Се була цюпка не більша шести кроків вдовж, а чотирьох вшир, а одним маленьким закратованим вікном. Тее вікно було прорубане високо вгорі, трохи не під самою стелею, і виходило на ганок, та так, що через нього видно було тільки сірі від старості гонти та лати піддашка, звисаючого над ганком. Сонце не заглядало сюди ніколи. Стіни тої ЦЮПКИ були брудні та нечисті понад усякий опис, а долом покриті трохи не краплистою вогкістю. Асфальтова підлога була вся мокра від поналиваної води, понаношеного не знати від якого ще часу болота та від харкотиння. Двері зсередини не були такі жовті та невинні, як знадвору, — противно, вони були чорні від вогкості і перековані навхрест двома залізними грубими штабами, а навіть мала квадратова дірка, вирізана в них для продуху, була заткана дерев'яною дошкою і забита скоблем. Насеред казні стояло вузьке залізне ліжко з сінником, вогким і брудним, як усе, напханим давно невідмінюваною, перегнилою соломою. В куті під стіною стояло друге таке саме ліжко. Ні простирала, ні верети ніякої, ні звичайної арештантської подушки солом'яної не було. Воздух у тій казні був густий та затхлий, бо ані вікно, ані двері не могли впускати тільки свіжого повітря, кільки було треба. А в куті близ дверей стояла звичайна арештантська посуда «катерина», приткана про славу якоюсь щербатою, непристаючою накривкою, і від неї розходився вбиваючий сморід, наповняв казню і пронімав собою все, окружав усі предмети в тій пекольній катівні, немов обдавав їх якоюсь атмосферою огидства та прокляття. А близ тої посуду стояла друга — великий, угорі широкий, нічим не прикритий скопець з водою — до пиття!

Довго роззирався Темера, сильно натужував свої непривичні очі, поки розгледів усі ті предмети, глузуючі з нього своїм нехарством, своєю нелюдською поганню. Його серце здавилось, мов у льодових кліщах, поганий, вонючий воздух захопив йому віддих, і він закашлявся, аж сльози стали в очах.

В казні ще ніхто не відзивався, хоть і чути було важке сапання кількох немов надавлених грудей. Темера почав роздивляти своїх товаришів недолі.

На сіннику під стіною лежав, простягшися і пакаючи череп'янку-люльку, дід около п'ятидесяти літ, з чорною, кругло обстриженою бородою, з повним, набресклим лицем, зі щудлом при правій нозі. Се був, впрочім, плечистий, кремізний чоловік. Його дрантива сорочка була брудна, немов кілька місяців неправа. Він лежав, оперши голову на локоть руки, а ноги накрив полотняним,

брудним каптаном. Його невеличкі сиві очі спокійно, трохи навіть смішковато дивилися на нового арештанта-панича.

При ногах діда, скулившись вдвое, мов песик, лежав невеликий чорновоłosий хлопчик в чорних міських штанах, в брудній сорочці зо склепового тонкого полотна, немилосердно пофалатаній на всі боки, так що всюди з-під шмат виднілося буро-бронзове тіло. Лиця його не міг Андрій доглянути, бо він спав твердо і не прокинувся навіть від стуку дверей.

На другім ліжку лежав чоловік середніх літ, крепкий, приземистий, з оголеною бородою і обстриженим вусом. Шмаття на нім було добре і не надто ще брудне, — видно було, що недавно він дістався до сього місця «смирада і печалі». А тільки його понуре лице осунулось і стало темне, мов земля, очі запали глибоко, а мохнаті крепкі руки раз у раз мимоволі стискали залізні кавалети ліжка, немов глядали своєї звичайної, щоденної роботи. Він лежав горлиць і дивився прямо в стелю з якимось гнівно рівнодушним виразом і ані разу не глянув на нового гостя, аж доки той відтак не заговорив до нього.

Побіч нього, а радше йому при ногах, лежав на суконнім петеку замісто подушки молодий сільський хлопчина. Його невелике чорняве лице сяло здоров'ям і тою чудовою, ніжною красою рисів, яка не раз лучається у нашого сільського люду, живучого в безпосереднім дотиці з природою, матір'ю всякої краси. Довге м'яке волосся густою хвилею спадало йому на плечі; спереду було підстрижена в кружок. Великі блискучі чорні очі світилися дитинячою лагідністю і цікавістю, обзираючи нового товариша. Тільки руки і ноги, мускулісті, рапаві та сильно розвиті, свідчили, що тот хороший хлопчина не в добрі плакався, але ріс серед важкої праці, боровся довго і тяжко за своє життя. Андрій, дуже вразливий на всяку красоту, довго не міг відорвати очей від сього хорошого лица, тим ще кращого від многих хороших лиць, що світилося природним розумом, цікавістю та незіпсованим, щирим чуттям.

Прочі жителі сеї «салі» мушили міститися на підлозі. Андрієве око швидко обігло тих нещасних, порозкиданих на мокрій, болотистій та слизькій від незасихаючого харкотиння асфальтовій плиті. Там, під стіною, коло самих дверей лежав старий жид з безмірно сухим та нужденним лицем, сухими, мов граблі, руками і з космами сивого волосся на бороді. Його голова, коротко обстрижена, спочивала, важко звішена, на мокрій плиті, а на довгій тонкій шиї понадувалися жили, мов понатягане мотуззя. Він спав твердо з роззявленим беззубим ротом, харкотів, мов підрізаний, а з рота спливала по бороді слина. Побіч нього сидів якийсь

п'яний, обідраний мужик, у безполій гуні, в чоботах, пов'язаних мотузками, в облупленій баранковій кучмі, в полотняних штанах без одної штанки; замість ременя був оперезаний личаним мотузом. Сидячи на підлозі, він тихо хлипав, немов перед хвилиною і по що перестав плакати.

З другого боку ліжка, коло стіни напротив дверей, лежав якийсь молодий ще чоловік, літ не більш 28 до 30, білявий з лиця, з білявим заростом, синіми очима і коротким русим волоссям на голові. Його борода, видко, давно не бачила гребеня, ані ножиць і стриміла покудовчена, мов розруйноване дроздове гніздо. На тім чоловіці було намотано і навішано тільки всіляких шмат, що, лежачи на підлозі, він здавався копицею онуч, дишучою глибоким, важким віддихом в тій перелюдненій і давно непровітряній цюпі.

Андрій Темера тривожно, з болючим серцем довго водив очима по тих тілах, по тих лицах людських і сам не знав, що казати, що думати. Кільки горя, пекучого, несподіваного і таємного, ворушилося перед його очима в тій темній, поганій кліті!... Адже се все перед ним — люди, його брати, так само, як він, уміючі чути і красу й погань життя! А ті, що їх заперли

СЮДИ, ЩО їх держать у тій огидній ямі, — адже й се також ЛЮДИ, батьки дітям, працюючі на хліб, уміючі, так само, як і він, чути красу, й погань життя! Як же це так, що тут нараз видніється така страшенна пропасть між людьми і людьми?

Що се таке?... Андрій, немов від важкого удару, похилив голову і опустил рамена. Йому стало в тій хвилі так тяжко, так безмірно холодно і тісно на серці, немов оце хто його з вольного, ясного світа вкинув у глибоку керницю, і він упав на її дно розбитий, заморочений. «Так, я справді на дні, — думалось йому, — на дні суспільності, а отее довкола мене що ж, як не подення суспільності, що ж, як не ті викляті парії, націховані страшним, ганьблячим клеймом — бідності?...»

III

— А відки ви, пане? — перший спитав Андрія дід.

— З Тернополя.

— Ба, та що з вами сталося, що вас ту загнали?

— А що сталося! Я скінчив у Львові школи, ну, і їхав сюди на село до одного товариша вчитися з ним. Але, звичайне, чоловік не чуєся ні в чім злім, то й лиха не надієся. Не брав я з собою ніяких паперів, ані паса, нічого, — ну а ту нараз приїздимо, здивають нас шандарі серед дороги, зачинають мене питати, відка й що, — повіділи, що в мене нема паперів, та й завернули мене сюди, до староства. Староство випитало, що й як, та й сказало мене завести сюди, — кажуть, що м'я хоче шупасом відставити аж там, де я родився. Та й таке мое!

— Н-ну, то також! — сказав дід. — От, бачите, паночку, мое також подібне. Я, коли знаєте, з Волощі, — ту село таке е, недалічко відси. Служив у ваську... відстрілили ногу в Ниталії, ну, а як був до васька нездалий, то й відпустили мене. Прийшов я на щудлі додому, нема нічого... хоть жебрай або хоть з голоду гинь, все одно. А ту, видите, чоловік ще чуєся в силі, встид жебрати, а робити коло хліба годі без ноги. Пішов я до Борислава. Там робота не така, стояча, при корбі. Робив я там щось з десять літ... от, заробляв, щоби животіти... Але, по правді кажучи, бувало й недоіється, а все відложилося якусь там часточку за про слабість та старість... Ну, і грошик до грошика, призбиралося дещо і одежини троха придбалось... Звичайне, чоловік живий, живе й гадає... Аж нараз дав пан біг недугу... звалило мене так за одним разом, якби взяв та косою підтяв. Вилежав я шість місяців у жида в якійсь комірчині... щастя, що ще не з-за зими. Виходжу якраз зі снігом. Що ж тут робити?... Гроші за той час розслизлися, одежу треба було позаставляти... чоловік по слабості лежав би ще, а ту жид виганяє, бо вже нема чим платити... На роботу ставати — сили нема... Доленько моя нещасна! Що ту мені діяти? А далі виджу, що куди круть, туди круть, а іншої ради нема, взяв я, — встид не встид — пошив торби та й пішов по хатах за жебраним хлібом. Ну, богу дякувати, якось я тоту зиму тяжку перебув, а отее з весною хотів назад ставати на роботу, коли се здивають мене шандарі, он ту за Майданом. — А ти відки, «дзяду»? — А, — кажу, — з Волощі. — Що, то ти не знаєш, що тепер заказано чужим дідам ходити по селах? Кожде село має само свого діда вдержувати, а волочитися не вольно. — Та я, — кажу, — не дід; я тільки ось кілька раз пішов випросити кусник хліба, бо-м слабував, заробити не міг... — Але де там, не дали мені й договорити... ще один, дай му боже царство небесне, в потилицю гопнув так, що аж ем лисого вола побачив, та й потягли до староства. А ту пан заступник старости — самого старости не було, вмер — навіть не переслухав мене, а зараз віддав до «малого суду» за волоцюзтво. Засудили мене на дві неділі арешту і на цюпас до мого села. Відсидів же я ті дві неділі, а відтак мене перевели сюди, та й ту я вже, богу небесному дякувати, от у п'ятницю буде півтора місяця, як кисну. І нібито рахуєся, що не на карі, а ту най

бог заступить, щоби й кара така була!... Пекла не треба, не то що! Та й не знати, доки ще тото буде, бо ту якось не квапляться, і гадки не мають!

— Ну, і як же ви ту сидите раз у раз? — питав Андрій. — На прохід ту не пускають?

— Е, де ту який прохід! — відповів дід, усміхаючись. — Але пускати пускають... щодень зрана йдемо місто замітати.

— Всі?

— Ні, от я та й Митро, сесь от малий бойчук, та й Стебельський, он той у шматах, а більше ніхто.

— Ну, а решта — не виходять ніколи на свіжим воздух?

— Та не виходять, хіба що часом отсей газда йде на місто за хлібом. Ну, а отсего старого жида та й тоту плачущу Магдалину в півтори штанці та й в півгуни, то нині лише що привели, то ще не знаю, що з ними буде. Та от жид, то він уже сидів тамій у Бориславі щось зо два місяці до цюпасу, — то каже, що вже его папері прийшли, та й десь завтра — позавтру піде. Ми оба добре ся знаємо, — тяг, неборачисько, зо мною корбу в Бориславі довгі роки. А тепер, адить, усіх з Борислава женуть цюпасом, хто не має книжки. Та й його злапали.

Андрій поглядів на нужденне, сухе лице жида, що здавалося немов зроблене з патичків і обтягнене бурим поморщеним саф'яном. Тяжке хрипіння в груді віщувало, що сьому чоловікові недовго вже жити на світі, а вся його постать аж надто голосно говорила, що й минуле його життя було не життя, а вічне нидіння та бідовання.

— Щира то душа, — говорив дальше дід, — золоте серце. Щоби сам не знати в якій біді, то ніколи не буде перед другими розводити своїх жалів, а вже другого пожалує й допоможе чим може, так як рідний брат. То таких жидів ви небогато найдете, бігме, що небогато. От, звичайне, зріс межі нашими людьми, бідував, працював сам відмалу так, як наш чоловік, то тепер, якби не та борода, не пейси та не тота бекеша, то по его натурі ніхто би не сказав, що то жид!

— Ну, а як же ж ви тут жиєте? — питав Андрій, розглядаючи ближче казню, до котрої його очі почали звільна привикати. Він побачив залізну піч, вмуровану до половини в стіну в головах того ліжка, на котрім дід лежав, а на печі побачив великий житній хліб, який продають передміщанки щодень на дрогобицьким ринку.

— Та як жиємо, — відповів дід, — хлібом жиємо та й по всьому.

— Самим хлібом?

— Самим хлібом.

— А теплого нічого?

— Е, паночку, вже, богу дякувати, півтора місяця, як в моім роті не було нічого теплого! Та й відки ту взяти? Чоловік дістане на день тих 14 кр[ейцарів], то що ж за них купиш. За 10 кр[ейцарів] хліба на день мало, а ту би ще соли купити, цибулі десь-колись, та й по грошох. От, адіть, беру що другий день по такому хлібови, — коштує 20 кр[ейцарів], — часом мені з пего лишиться кусник на третій день, то вже тогди й купую сира до цибулі. Якби гроші, то би мож купити на місті теплих фляків, коли-бо ж що, мищина така, як долоня, та й 5 кр[ейцарів], що я тим наімся?... Волю вже цибулі купити, то маю того ціле наруччя, е що до хліба на цілий день. А от тоті другі, нівроку, то й того не мають; як возьме оден з другим той хлібець за 10 кр[ейцарів] рано перед себе, то не лишить і кришки, з'їсть усе, а відтак чекає аж до другого рана. Лиш от той бойчук робить так, як я, що бере великий хліб на два дні, то ще якось виходить. Але він би міг ліпше стояти, бо не може їсти того сухого хліба; тільки що тоті ту, — дід показав ногою просто себе на сплячого скуленого хлопця, — тоті забирають у него. Свій з'їдять рано, а з полудня до него, так, як до своєї комори: — Митре, давай хліба!

— А він, дурень, дає.

— Та щьо ж я буду хліб держяти, а вони будуть голодувати, — відозвався дзвінким голосом Митро, і чудовий, лагідний усміх розлився по його хорошім лиці, заіскрився в його великих очах, додаючи ім ще більше краси і принадності.

— Ну, ну, ти, дурнику, повідів би ти, що би вони тобі сказали, якби вони мали, а ти не мав та голодував. Випросив би ти у них, але хіба каменя голову провалити!

— Та що, — сказав Митро попросту, — то я би й не просив у них.

— А ти за що ту? — спитав Андрій Митра, обертаючись до нього. — За що тебе сюди затащили? Кому ти голову провалив?

Митро засміявся.

— Та нікому, — сказав він, по-бойківськи протягаючи голос «а». — Мене взяли з Борислава, що книжки не маю.

— А ти відки?

— Та з Дзвіняччя. Мама вмерли ще на «коляру», а тато відтак зачали пити, продали грунт, далі й хату задовжили, а тої осени взяли та й умерли. А я пак що мав робити? Ішли наші парубки до Борислава, та й я з ними. Ну, та що я зароблю? Ні згодитися не вмю, ні потягнути не здужаю, от хіба до млинка, та що з кибля вібирати, — ну, то за то платили по штири, а найбільше по п'ять шусток. Перезимував я там якось, а на весну хотів іти де в службу, аж ту мене взяли.

— І довго сидиш?

— Та вже от місяць, — сказав Митро спокійно своїм рівним, дзвінким, мало що не дитинячим голосом. — Ми ту всі з Борислава, — говорив далі Митро, — лиш от Стебельський ні.

— Ну, той собі, правду сказавши, сам біду найшов, — сказав, сумно всміхаючись, дід. — Учений чоловік, «гімназію» кінчив, усі класи, а тільки, видите, ту (дід помотав долонею коло чола) щось ему хибує. Писав у Самборі при старостві, відтак, каже, у якогось адвоката, а далі зовсім опустився.

— Діду, діду, — перебив його в'ялий, мов півсонний, голос Стебельського, — та говоріть-бо по правді! Що то значить «зовсім опустився»? Як-то я так зовсім опустився?

Дід усміхнувся.

— Та видите, — сказав він до Андрія, — почало его щось гризти та лоточити всередині. «Що се, — каже, — я роблю? Пишу оту, а до чого те писання здале? Тільки люди від него плачуть та проклинають. А я за те ще від них гроші беру!» Ну, і так ему ті людські сльози збридили писання, що взяв та й покинув. Свое панське шмаття попродав і почав усе сам собі робити. Гляньте лишень на его мундур! Се він сам собі таке викравцював!

— Чоловік, котрий у всьому сам собі не може вистарчити, — проговорив знов Стебельський, вперши блудний взір у темний кут казні, — мусить затягати довг у других. А хто затягає довг, той довжник... мусить віддавати. А як не має що віддати і не знає як віддати? А ту вірителі — хлопи, баби... плачуть і кленуть! Спати не можна вночі... страшно... все чуеш плач і прокляття! А найгірше ті діти — такі нужденні, голі, попухлі... і не кленуть, тільки плачуть і вмирають. Як мухи гинуть... Я через два роки заснути на волос не міг, усе той плач уночі чув. І мусив покинути все. А як почав сам собі вистарчати у всім, то лекше стало.

— Як же ж ви самі собі вистарчали? — запитав його Те-мера.

— Як? — І Стебельський звернув свої мляві очі на нього. — Попросту. Роблю лиш те, що на пожиток іде: коплю, воду ношу, худобу пасу, ім тільки те, що зароблю. Одягаюся в те, що сам собі зладжу. Сплю на землі. А перша річ — м'яса не їсти і пера до рук не брати. Бо м'ясо доводить чоловіка до дикості, а перо в людських руках стаєся страшніше, ніж львові пазури, тигрові зуби і гадюча отрута.

— Ну, видите, — сказав дід, коли Стебельський скінчив свою промову, — все у него такі річі по голові шибаять. Ну, а так він хлоп здоровий. І робучий, нема що казати, а щирий такий! Уже як що робить, то всю силу, всю душу в те кладе. Отже, кажу вам, покинув панство і наймився у якогось господаря на службу. Та що, і там не міг довго витримати.

— Ба, та як його витримати, — сказав рівнодушно Стебельський, — коли господар — богач, слуг понаймав, сам нічого не робить, а слугу, скоро щонебудь, та й трах у лице.

— Отаке его всюди було! — сміючися, сказав дід. — Зовсім так, як то приповідають, що дурня і в церкві б'ють.

А шкода его! Вчений чоловік, з попівського роду. І книжки має ще свої, читати не зарікся. Навіть сюди з собою привіз, та поліціяни відібрали.

— То відки ж він сюди приїхав?

— Та, чуєте, з Самбора. Там, у Самборі, він жив довгі літа, ніхто ему нічого не казав, аж нараз сеі весни зачув якось, що поклич ся стала, кличуть резервістів до зицирки. А він, бачите, родився в тутешнім циркулі та й узявся, приїхав сюди, ніби до воська ставитися. А в него вже абшит е, ще відколи пальці відморозив.

— А він же як пальці відморозив?

— Кажуть вам, що у него в голові... тее... «Ну, — розказував мені, — іду я раз зимою, а мороз був тріскучий; іду до Самбора десь з якогось села, а на дорозі якесь зелізо лежить, штаби кусень, чи що. — Е, — каже, — гадаю собі, чиясь згуба, треба віддати до поліції, най оголосять!» Та й узяв, дурень, тото зелізо в голу руку і ніс більше, як милю...

— Півтори милі, — поправив рівнодушно сам Стебельський, котрий, лежачи на землі, слухав сеі бесіди. Андрій озирнувся на нього, а дід балакав дальше, немов то й нічого його не обходило, що Стебельський слухав його бесіду. — Приносить до поліції, а там усі в сміх. Ба, далі хочуть брати від него те зелізо; а ту, гов, зелізо прикипіло до руки. Зараз его до шпиталю, але що, не було ради, мусив дохтор повідрізувати пальці.

Стебельський, мов на ствердження сеі бесіди, підняв догори праву руку, на котрій усі пальці були поврізувані по перший кичеренок.

— А шкода его, вчений чоловік, та й нікому нічого злого не вдіє, спокійний. Також его мають везти на місце вродження, вже ось місяць сидить. Та й ще держать его ту в такій муці, і не досить на тім, щодня дають ему 14 кр[ейцарів] з его власних грошей. Бо як его поліціяни спіймали, таки на двірци, скоро йно приїхав, то відобрали тутка у него той абшит та й 39 ринських і з тих грошей его й годують.

— І свідоцтво шкільне з осьмої класи, — доповнив Стебельський, — три книжці, 39 ринських і свідоцтво шкільне з осьмої класи, — пробубонів ще раз, немов учився напам'ять сього речення. А відтак підвівся на підлозі, сів і, обертаючи

свое біляве лице без барви і без виразу до Андрія, спитав:

— Et dominus... intelligit latine?[1 - А пан... розуміє по-латині?]

— Intelligo.[2 - Розумію.]

— Et germanice?[3 - І по-німецькому?]

— Intelligo.

— Und Sie... Sie kennen die allgemeine Geschichte von Gindely, — die hat man mir abgenommen, — drei Bende: Geschichte des Alterthums, Geschichte des Mittelalters und die... die Geschichte der neuen Zeit.[4 - І ви... ви знаєте всесвітню історію Гінделі, — її в мене відібрали, — три томи: давня історія, середньовічна історія та... історія нових часів.]

— Вчений чоловік... розумна голова... — лепотів сам про себе дід, — та й шкода его, що так пішов! То вже така їх фамелія... І мати небіжка так пішла...

— Et quas scholus, dominus absolvit?[5 - А які школи пан закінчив?] — питав дальше Стебельський.

— Я був у Львові на філософічнім виділі.

— Ergo, philosophiam majorem![6 - Отже, вищу філософію!]

— Ні, — сказав Андрій, — філософія одна, нема меншої, ані більшої, хіба є менше фальшива і більше фальшива, — впрочім, і то ще господь святий знає!

Стебельський слухав тих слів з випуленими очима, немов не розумів з них і одної йоти, відтак схилив голову і ляг назад на мокру, слизьку від харкотиння підлогу.

— А отсей жидик, — сказав дід по хвилевій мовчанці, вказуючи ногою на сплячого на його ліжку чорноголового хлопака, — то таки тутешній. Се, бачу, з тих «кішінькових майстрів». Не знаю, нащо его ту держать та й на яке. А сидить уже також зо дві неділі. Чи як, Митре?

— А, от завтра акурат дві неділі, — присвідчив Митро.

— Не знати, що з ним буде, бо ще его ані разу не кликали «на протоку».

— Ані разу не кликали — за дві неділі?! — скрикнув Андрій.

— Таки що не кликали. Сидить та й сидить, і пес за ним не гавкне, а пану інспекторові не квапно ся діе... Ну, а он той другий — то наш газда, той уже ту зимує.

Конец ознакомительного фрагмента.

notes

Примітки

1

А пан... розуміє по-латині?

2

Розумію.

3

І по-німецькому?

4

І ви... ви знаєте всесвітню історію Гінделі, — її в мене відібрали, — три томи: давня історія, середньовічна історія та... історія нових часів.

5

А які школи пан закінчив?

6

Отже, вищу філософію!

Купить: <https://telnovel.me/ivan-franko/na-dn>

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)